

Ennek a tárgykörnek egy részletét, a XIX. századi német-magyar művelődési kapcsolatok egész sorát dolgozza fel szerzőnk kis könyve ezúttal német nyelven, bizonyára avval a célzattal, hogy ne csak mi magyarok vegyük számba e kapcsolatok jelentőségét, hanem a másik fél, az érdeklődő német közönség is, határainkon belül és azokon túl.

Az inkább tárcaszerűen, nagy vonásokban ábrázoló fejezetek nem oknyomozó módszerrel járnak el, nem fejlődést rajzolnak, hanem csupán kiszakított érdekes művelődéstörténeti részleteket közölnek, főleg a zeneművészet, kisebb mértékben a képzőművészetek, a színpészt és az irodalom története köréből. Így Kovachik Györgynek, a XIX. század elején élt magyar, de németül író történettudósunk egy 1805-ben megjelent kiadványának ismertetését, mely egy középkori magyar tárgyú német krónikát, Muglen Henriknek tőle fölfedezett krónikáját tette hozzáférhetővé a magyar tudományosság számára; a magyarországi származású német festőművészre és szobrászra, Dürer Albertre vonatkozó adatokat s a vele foglalkozó XIX. századi emlékezeseket; két magyarországi Faust-premiert, Klingemann Faustját 1827-ben s Goethe remekművét 1876-ban. Legtöbb cikke a könyvnek a magyar-német kapcsolatra nézve jelentékeny zenetörténeti témákat tárgyal: Haydn, Schubert, Liszt és Beethoven magyarországi szerepléseit s Schubertnek és az Esterházy-családnak romantikus kapcsolatát. Mindezek a cikkek, mint Pester Lloyd-beli tárcák jelentek meg először 1940 májusától augusztusig. Így könyvecskévé fűzve most egységesebben hatnak, mert a magyar nemzet — német hatások befogadása mellett létrejött — magasrendű műveltségének kialakulására vetnek világosságot s mindenesetre hozzájárulnak nemzeti öntudatunk neveléséhez és kifejlődéséhez.

Gyulai Agost.

Peter Heinrich Schmidt: Goethe als Geograph. Zürich, 1939. 49 l.

Látványosan idegen területek érintkező felületének vizsgálata, szomszédos viszonylatban végrehajtva, mindig érdekes, vonzó, hálás feladat. A szerző, St. Gallen kereskedelmi főiskolájának tanára, egyik legnagyobb lángelme kapcsán egyrészt összeköttetést teremt a szépirodalom és földrajz, és ezen keresztül a szellemtudományok és természettudományok között, másrészt elénk tárja a földrajznak szakadatlan hódító útját és fokozott jelentőségét a világ és az emberiség számára. Szerencsésen választotta meg »hősét«, mert a nem-szakemberek körében alig akadt volna különbség szöszlője a földrajzi és természettudományoknak, mint a pazar sokoldalú és termékeny Goethe, akit méltán illetnek »der Menschlichste der Menschen« jelzővel. Költői és prózában írt műveiben (útleírások, naplójegyzetek, tudományos értekezések) se szeri, se száma a kínáló részleteknek: vallomásoknak, benyomásoknak, élményeknek, amelyeket szerzőnk finom ízléssel, érzéssel szemel ki és földrajzi vonatkozásaikkal kiegészítve, tár elénk.

A tanulmány bevezetésének tárgyai: a föld képeinek változatos alakulása, földrajz mint művészet, mai feladatai, földrajz és közösség. Ezt követi három főfejezet: Megfigyelés és ábrázolás, Természet és művészet, Nép

és hon (*Heimat*). Ezeknek lényegét, egyúttal feleletül arra, hogy a földrajznak hatalmas fejlődése ellenére mégis mit tanulhatunk Goethétől, világnézetének és életfelfogásának kíséretében, a következőkben sűrítjük össze. Jóllehet minden tudományos haladásnak feltétele a részletek kutatása, mindig az egészre kell szem előtt tartani (13). A földrajz tanításában előkelő hely illeti meg az ábrázolást (képek, rajzok 18—19). Sejtette a légköri jelenségekben a nép és föld (Land) egységét, közösségét (30). Szelleme Keletre és Délre vonzotta (33). Bár szenvedélyes utazásai során számos országgal és néppel ismerkedett meg, s néha elfogta a »*Fernweh*«, legjobban mégis csak hazájában érezte magát (36—7). Különös előszeretettel viseltetett Kína iránt (szimológiai tanulmányok 34—5). A földrajz tanítását minél korábban kell megkezdeni, m. p. a képző természet legközelebbi környezetével, mert ez »*wahr und gut*« (37). »Aki nem ismeri hazáját, az nem érti meg az idegen országokat sem« (37). Előhírnöke volt a jégkorszak tanának és az evolúció-elméletnek (39). Nagy reményeket fűzött a népek jobb kölcsönös megismeréséhez és termékeik kicseréléséhez (38). Mindvégig a földrajz művészi értékelését hangsúlyozta.

Ezt a derék tanulmányt, amelyet nem csak »földrajzosok« fognak élvezettel olvasni, szerzőnk Goethének aggkora küszöbén mondott következő mindmáig emlékezetes szavaival fejezi be: Egy nemzetre csak az jó, ami saját magvából és saját szükségletéből sarjad, anélkül, hogy egy másikat majmolna. Minden kísérlet tehát, amely olyan külföldi újítás meghonosítására irányul, aminek szükséglete nem gyökerezik mélyen saját nemzetünkben, oktalan és minden ilyenmű szándékolt forradalmak sikertelenek, mert Isten nélkül valók, aki távol tartja magát ilyen kontárkodástól (*Pfuscherei* 38).

kf.

Karl Hunger und K. Friedrich Probst: *Erziehung zum Sprachdenken*.

(Schriftenreihe zum neuen Deutschunterricht. Herausgeben von Dr. Karl Hunger. Heft 2.) Frankfurt am Main, 1940. Verlag Moritz Diesterweg. N. 8-r., 200 l.

Az 1938 óta érvényben levő új német középiskolai tanterv szerint a német nyelvi és irodalmi oktatásnak és nevelésnek nyelvi része két ágra tagolódik. Egyrészt a tanulók szóbeli és írásbeli kifejezőképességének fejlesztése a célja, tehát beszédre és írásra akar tanítani vagy inkább nevelni, de másrészt arról sem feledkezik meg, hogy a nyelvre és a stílusra vonatkozó elméleti ismeretekkel is el kell látnia a tanulókat. Az új tanterv ezt az utóbbi feladatot ilyen sajátzerű kifejezéssel jelöli meg: *Erziehung zum Sprachdenken*, értve rajta a leíró nyelvtant (*Sprachlehre*), a nyelvnek történeti és összehasonlító szempontú vizsgálatát (*Sprachkunde*), továbbá a stílusról szóló ismereteket (*Stilkunde*). A címmel írt könyv ezeknek a nyelvi-stilisztikai tudnivalóknak új szellemű tanításában akarja támogatni a német középiskola mai tanárait.

A nyelvnek abból a felfogásából indul ki, amelyet már Humboldt Vilmos hirdetett, hogy a nyelvben a népnek a szelleme tükröződik. Napjainkban ki-